

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1570>

Geliş Tarihi: 29.01.2019

Kabul Tarihi: 30.04.2019

SÖZCÜKSÜZ KİTAPLARIN NİTELİĞİNİN VE OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ SÖZCÜKSÜZ KİTAP ANLATIMLARININ İNCELENMESİ

**Atiye ADAK ÖZDEMİR* - Burcu ÖZDEMİR
BECEREN****

Öz

Bu araştırmada ülkemizde yayın evleri tarafından yayınlanmış telif ve çeviri sözcüksüz kitapların (10 adet) nitelik açısından incelenmesi ve okul öncesi dönem çocuklarının sözcüksüz kitaplar aracılığı ile oluşturdukları hikayelerin incelenmesi amaçlanmıştır. Katılımcılar 48-62 yaş aralığında olan ve okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 18 çocuktan oluşmaktadır. Nitel araştırma yöntemine göre tasarlanmış olan çalışmada veri toplama doküman analizi ve görüşme tekniği kullanılmıştır. Bulgulara göre karakter sayısının az olması ve karakterlerin hayvan ya da küçük çocuklardan oluşması, duyguların karakterlerin jest ve mimikleri aracılığı ile yansıtılması ve resimlerin hareket içermesi gibi özelliklerin sözcüksüz kitapların çocuğa görelilik açısından olumlu özellikleridir. Çocukların oluşturdukları hikayeler dil ve anlatım açısından değerlendirildiğinde çocukların anlatımda en az 8 en çok 23 cümle kurduklarını, ana karakterle ilgili ayrıntılı bilgi vermedikleri, karakterler arası diyaloglara ise çok sınırlı bir şekilde yer verdikleri anlaşılmıştır. Ayrıca çocukların çoğunun anlatımlarında özgün ifadeler kullandıkları ve hikayeyi giriş, gelişme ve sonuç şeklinde anlattıkları ortaya çıkmıştır. Sonuçlar sözcüksüz kitapların niteliği ve bu kitapların çocukların dil özelliklerini yansıtması bağlamında tartışılmıştır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi, E-posta: aadak@pau.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9481-8051>

** Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi, E-posta: burcubeceren@comu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3680-7511>

Anahtar kelimeler: Sözcüksüz kitap, Resimli kitap, Okul öncesi çocuk, Dil, Öykü, Sessiz kitap

Investigation of the Quality of Wordless Books and Explanations of Wordless Books by Preschool Children

Abstract

In this research, the aim was to investigate copyright and translated wordless books (10 books) published by publishers in Turkey in terms of quality and to investigate the stories created by preschool children based on the wordless books. Participants consist of 18 children aged 48-62 and attending pre-school education institutions. Designed according to the qualitative research method, the study used document analysis and interview techniques for data collection. Findings related to the quality of wordless books showed positive features relative to children with low numbers of characters who were mainly animals or small children, reflection of emotions in character's gestures and facial expressions and motion in the pictures. When the stories created by the children are assessed in terms of language and expression, children's explanations comprised minimum 8 and maximum 23 sentences, they did not give detailed information about the main character, and included very limited dialogue between characters. Additionally, most children used unique expressions in their explanations and were revealed to explain the story with introduction, development and conclusion. The results are discussed in the context of the quality of the wordless books and the reflection of the children's language features in these books.

Keywords: Wordless book, Picture books, Preschool children, Language, Narrative, Silent books

Giriş

Okul öncesi dönem çocukları için az yazı ve resimlerden oluşan resimli kitaplar önerilmektedir (Bailey, 2009). Resimli çocuk kitaplarında resimler anlatımın anlaşılabilirliğine katkı sağlayacak şekilde sunulmalıdır. Resimli kitap kategorisinde yer alan türlerden biri de sözcüksüz resimli kitaplardır (Bailey, 2009; Yang, Cheng ve Chou, 2016). Bu kitaplar sadece resimlerden oluşan

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

yada sınırlı sayıda (neredeyse yok) metnin yer aldığı resimli kitaplar olarak tanımlanmaktadır. Sözcüksüz kitaplar genellikle küçük çocuklar için oluşturulmuştur ve hikaye-anlatı resimler aracılığı ile sunulmaktadır (Fagerlie, 1975; Postema, 2014; Serafani, 2014). Bu nedenle bu kitaplar küçük çocukların öğretmenleri için önemli bir kaynaktır (Jalongo, Dragich, Conrad ve Zhang, 2002). Okuyucular bu kitapları yorumlarken görsellerde yer alan mesajları kullanırlar (Yang, Cheng ve Chou, 2016). Bu nedenle bu kitaplardaki resimler okurun metni oluşturmasına olanak tanıyacak özellikte olmalıdır (Tüfekci-Can, 2014). Sözcüksüz kitaplar öykü hissi, sıralı düşünme, gözlem, görsel ayırt etme, çıkarımsal düşünme ve sonucu tahmin etme becerilerini geliştirir (Knudsen-Lindauer,1988). Çocuklar bu kitaplarda kendi öykülerini başarısızlık endişesi duymadan yaratma fırsatı bulurlar. Bu da erken okuryazarlık için önemli bir kaynak oluşturmaktadır (Knudsen-Lindauer,1988). Çocukların bu kitaplarla olan deneyimleri öykünün sözel anlatımı desteklediği kadar okuma yazma bilen çocuklarla kullanıldığında yazılı anlatımını da desteklemektedir. Çocuklar doğrudan öykü yazmaya cesaret edemeyebilirler ancak bu kitaplardaki görsellerden yaptıkları çıkarımları yazıya aktardıklarında öykü planını oluşturmuş olacaktırlar (Fagerlie, 1975).

Bailey (2009' a göre sözcüksüz kitaplar çocuklara aşağıda yer alan katkıları sağlamaktadır:

- Yaratıcılık becerisini geliştirir.
- Dil ve düşünme becerisini geliştirir.
- Sıralama becerisini geliştirir (hikaye başlama, geliştirme, sonuçlandırma).
- Hikayeyi kendi tarzına göre yorumlama.
- Eylemleri kendi kelimeleri ile ifade etme fırsatı sağlar.
- Tahmin etmeyi öğretir.
- Neden ve sonucu keşfetmeyi sağlar.

Alan yazında sözcüksüz kitapların dil ve yaratıcılıkla olan ilişkisini konu alan araştırmalar bu kitapların özellikle yeni bir dil öğrenen çocuklar için önemli fırsatlar oluşturduğunu ve yaratıcılığı desteklediğini ortaya koymaktadır (Hu ve Commeyras, 2008). İspanyada gerçekleştirilen ve öğretmenlerin 43-55 yaş aralığındaki çocuklara metinli kitap ve sözcüksüz kitap okumaları sırasında

çocukların dili kullanımları ve öğretmen çocuk etkileşimi incelendiği araştırmadan elde edilen sonuçlar öğretmenlerin sözcüksüz kitap paylaşımları esnasında daha fazla öğretim desteği sağladıkları, çocukların ise daha çok kelime ve cümle kullandıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmenlerinin okuma sırasında geri bildirim verme durumu çocukların dil üretimleri arasında ilişki bulunmuştur (Chapparo-Moreno, Reali ve Maldonado-Carreno, 2017). Hu ve Commeyras (2008) tarafından yapılan bir başka araştırmada ise 10 hafta boyunca okuma yazma aktiviteleri içerisinde sözcüksüz kitaplarla çalışmanın, Çin’li bir çocuğa hem Çince’de hem de İngilizcede öğrenme kolaylığı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Yang, Cheng ve Chou (2016) beş yaş çocuklarla yaptıkları deneysel bir çalışmada deney grubundaki çocuklarla 12 hafta boyunca sözcüksüz kitaplarla etkinlik yapmışlar ve araştırma sonucunda deney grubundaki çocukların genel yaratıcılık ve çizimlerdeki yaratıcılık puanlarında kontrol grubundaki çocuklara göre artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka araştırmada bu kitapların çocuklarda estetik gelişime katkı sağladığı belirtilmektedir (Chou ve Cheng, 2015).

Sözcüksüz kitaplar alışlagelen metin formatı taşımadığından okuyucular açısından da farklı tepkiler söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda yapılmış araştırmalar incelendiğinde okuyucuların bu kitaplarla karşılaştıklarında bazı tepkiler gösterdiklerini ortaya koymaktadır. İlk tepki kelimelerin olmamasına şaşırma ve ardından okuma yazma bilen çocuklar bile bu kitaplardan nasıl anlam üreteceklerinden kaygı duymaktadırlar. Okuyucular hikayeyi şimdiki zamanla anlatma eğilimi göstermekte ve resimlerle oynama özgürlüklerini fark etmektedirler. Sözcüksüz kitaplarla ilgili olarak tartışılan konulardan biri de bu tür kitaplar söz konusu olduğunda okuyucu ya da dinleyiciden ne beklendiğidir (Arizpe, 2013). Sözcüksüz kitaplarda okuyucunun görsel temsili sunulan nesne, mekan, zamana ilişkin anlamları çözmesi ve belirli bir düzende sıralaması beklenmektedir (Bosh ve Duran, 2009). Sözcüksüz kitaplar bireysel ve grupla uygulamalarına ilişkin belirtilen noktalar bu tartışmalara bir açıklık getirebilir. Aşağıda sözcüksüz kitabı çocuklarla kullanırken dikkat edilmesi gereken bazı noktalar belirtilmiştir (Jalongo, Dragich, Conrad ve Zhang, 2002).

- Kitabın farklı bir tür olduğu belirtilmeli.

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

- Tüm resimleri çocuklara gösterdikten sonra örnek bir öykü ya da diyalogu nasıl oluşturulduğu uygulamalı olarak gösterilmeli.
- Resimlerdeki ayrıntıları fark etmelerini destekleyici sorular sorulmalı (Fagerlie, 1975).
- Çocuklar öykü oluşturmaya teşvik edilmeli ve söyledikleri not alınmalı.
- Oluşturan öyküyü resimler eşliğinde okunarak çocuklara değiştirmek istedikleri noktalar olup olmadığı sorulmalı.

Sözcüksüz kitapların çocuklara tanıtılmasının yanı sıra, çocuklara dil ve diğer alanlarda katkı sağlaması açısından bu kitapların seçiminde nelere dikkat edilmesi gerektiği de önem taşımaktadır. Sözcüksüz kitapları değerlendirmede bazı kriterler belirtilmektedir Norton ve Norton, 2007; akt. Tüfekçi-Can, 2014):

1. Sıralı bir olay örgüsünün olup olmadığı?
2. Ayrıntıların çocuğun yaş düzeyine uygun olup olmadığı (çok fazla/az ayrıntı)?
3. Çocuklar yetişkine ihtiyaç duymaksızın resimleri yorumlayacak deneyime sahip mi?
4. Kitap boyutu uygun mu?
5. Konu ilgi çekici mi?

Bu kriterler aynı zamanda çocuklar için hazırlanmış olan resimli hikaye kitaplarında bulunması gereken özelliklerdir. Sıralı, mantıklı olay örgüsü bu kitapların en temel özelliklerinden biridir. Quentin Blake'nin Clown (1995) isimli sözcüksüz kitabında bu aşamalılık söz konusudur (Gibbons, 1999). Quentin Blake'nin Clown isimli sözcüksüz kitabının incelendiği bir araştırmada kitapta kullanılan beyaz arka planın okuyucunun dikkatini karaktere ve eylemlerine odaklamasını sağladığını belirtmektedir. Ayrıca resimlerdeki hareket özelliğinin de kitaptaki sözcüklerin yokluğunu telafi ettiği vurgulanmaktadır (Swain, 2014).

Çocuklar için sözcüksüz kitap fikri yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren gündemde olan ancak yayıncıların tereddütüyle yaklaştıkları bir tür olmuştur. Mercer Mayer bu alanda eser veren ilk yazarlardandır. Yazar ilk sözcüksüz kitabı "A Boy A Dog and A Frog-1967" ile birlikte pek çok sözcüksüz kitap yayınlamıştır (Houp, 2003). Yazarın "Frog Where are You" isimli sözcüksüz kitabının çocukların anlatılarını konu alan pek çok araştırmada

kullanıldığı görülmektedir (Cameron ve Wang, 1999; Heilmann, Rojas, Iglecias ve Miller, 2015; Işıtan ve Doğan, 2015; Ögel-Balaban ve Hohenberger, 2015; Piştav-Akmeşe, 2015). Alan yazında 1992 yılında yapılmış bir araştırmada 685 kitaptan oluşan bir (sözcüksüz-neredeysse sözcüksüz) sözcüksüz kitap listesi oluşturulmuştur (Richey ve Puckett, 1992; akt. Arizpe, 2013). Dünyada sözcüksüz kitabı ile tanınmış ve ödül almış pek çok yazar bulunmaktadır. Bu kitaplardan bazıları 1900'lü yılların başında yayınlanmıştır ve günümüzde hala baskısı yapılmaktadır. Quentin Blake (Clown), David Wiesner (Tuesday, The Three Pigs), Jeannie Baker (Windows), Raymond Briggs (Snowman) bunlara örnek olarak verilebilir. Bugün gelinen noktada ise bireylerin fen, teknoloji, matematik ve mühendislik alanlarında günlük hayatta kullanabilecek şekilde ve detaylı bir şekilde öğrenmesini hedefleyen STEM olarak bilinen eğitimi destekleyici sözcüksüz kitaplar yayınlanmaktadır. Beaty tarafından oluşturulmuş olan Rosier revere, engineer, Iggy peck, architect, Mirror isimli kitaplar bu kategorideki sözcüksüz kitaplar olarak değerlendirilebilir (Cieciersky, Nageldinger, Bintz ve Moore, 2016).

Öyküleme becerisi gelişimsel bir süreç olarak ele alınmaktadır. Bu beceri dil ve bilişsel gelişimle yakından ilişkilidir. Bu nedenle erken dönemde yapılan dil değerlendirmelerinde kullanılmaktadır (Piştav-Akmeşe, 2015). Okul öncesi dönemde resimler ve kitaplar aracılığı ile çocuğun dil kullanımını informal olarak değerlendirilebilmektedir (Gönen ve Arı, 1989; Pickert ve Chase, 1978). Yapılan çalışmalar çocukların sözcüksüz kitaplara bakarak yaptıkları anlatılarla dil puanları arasında ilişki olduğunu göstermektedir (Ergül, 2012). Diğer yandan çocukların sözcüksüz kitaplara ilişkin anlatımlarının bazı gelişimsel özellikleri (yaş) yansıttığı anlaşılmaktadır. Yu (2012) biri metinli diğeri sözcüksüz iki kitabı kullanarak gerçekleştirdiği araştırmada üç yaş çocuklarının resimde gördüklerini tanımlama eğiliminde olduklarını ancak beş yaşta ayrıntıların ve dilbilgisine uygun anlatımların daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yekeler ve Cengiz (2018) tarafından yapılan araştırmada da çocukların sözcüksüz kitaplara ilişkin anlatımlarında yaşla ilgili faktörlerin etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Sözcüksüz kitaplarla ilgili araştırmalarda bu kitapların dil üretimindeki rolü, üstün yetenekli, otizimli yada duyma engelli çocuklarda sözcüksüz kitap kullanımının konu alındığı araştırmalar da mevcuttur (Arizpe, 2013).

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

Ülkemizde çocuk kitapları kategorisi bulunan bazı yayın evlerinin web siteleri incelendiğinde sözcüksüz kitap türünde gerek çeviri gerekse telif eserlerin azlığı dikkat çekmektedir. Ayrıca ülkemizde okul öncesi dönemde sözcüksüz kitaplar kapsamındaki araştırmaların sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Gerek bu kitap türünün tanıtılması ve kullanımı, gerekse çocuğa göreliğinin incelenmesi açısından yapılacak olan bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle bu araştırmada sözcüksüz kitapların niteliğinin ve okul öncesi dönem çocuklarının sözcüksüz kitap anlatımlarının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma deseni temelinde tasarlanmıştır. Temel nitel araştırmalarda görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır (Merriam, 2013).

Katılımcılar

Katılımcılar Denizli ve Çanakkale illerinde anaokuluna devam eden 12 kız 6 erkek çocuktan oluşmaktadır. Katılımcılar kolay ulaşılabilir amaçlı örneklemle seçilmiştir. Çocukların seçilmesinde gönüllülük esas alınmıştır. Çocuklar 48-65 ay aralığındadır. Uygulamalar 2018-2019 eğitim öğretim yılı güz döneminin 3. ayında gerçekleştirilmiştir. Bulgular kısmında katılımcılar kodlanarak verilmiştir. Kız çocuklar K, erkek çocuklar E olarak kodlanmıştır. Örnek kodlama: EÇ1 (erkek çocuk 1).

Verilerin Toplanması

Araştırmada sözcüksüz kitapların niteliği ile ilgili veri toplamada görüşme ve dokümanlar (sözcüksüz kitaplar) kullanılmıştır.

Veri toplama araçları

Araştırmada verilerin toplanmasında iki araç kullanılmıştır. Birincisi Sözcüksüz Kitapları Değerlendirme Formudur. 10 adet sözcüksüz kitapla ilgili değerlendirme bu form aracılığı ile yapılmıştır. İkincisi çocukların sözcüksüz kitabı yorumlamalarına ilişkin veri toplamak amacı ile yüz yüze görüşme ile alınan video kayıtlarıdır. Bu kapsamda Denizli ve Çanakkale illerinde

anaokuluna devam eden 12 kız 6 erkek çocukla yüz yüze görüşme yapılmıştır. Çocuklarla görüşmede veri toplama aracı olarak Ver Elini (Giuliano Ferri, 2016) Şemsiye (İngrid&Dieter Schubert) isimli sözcüksüz kitaplar kullanılmıştır.

İşlem

Bu araştırma kapsamında “Ver Elini” isimli kitap araştırmacılar tarafından 18 çocuğun her birine bireysel olarak uygulanmıştır. Öncelikle araştırmacı çocuğa birlikte bir kitap okuyalım mı diyerek çocuğu okuma etkinliğine davet etmiştir. Sonra bu kitapta hiç yazı yok nasıl okuyacağız diyerek kitapta yazı olmadığına dikkat çekmiştir. Ardından burada bir yazı var. Yazıda bu kitabın yazarı sen olabilirsin diyor. Ne dersin bu kitabın yazarı sen olmak ister misin? İfadesi kullanılmıştır. Araştırmacı istersen kitabın bütün sayfalarını birlikte inceleyelim diyerek kapak sayfasından itibaren tüm sayfaları inceledikten sonra hazırsan başlayabiliriz diyerek çocuğun anlatımlarını kayıt altına almıştır.

Anlatım esnasında çocuğa müdahale edilmemiştir Ancak çocuğun hikayeye devam etmesi için *peki sonra/sonra gibi* ifadeler kullanılmıştır. Şemsiye (40 sayfa) isimli kitap ise “Ver Elini” isimli kitaptan farklı bir zamanda araştırmacının 18 katılımcısı arasından arasından gönüllü olan ve ulaşılabilen iki çocuğa aynı şekilde uygulanmıştır.

Çalışmada incelenen kitaplar ve seçilmesi

Aşağıda çalışmada incelenen kitaplar belirtilmiştir. Kitaplardan biri dışında hepsi yabancı yazarlara aittir ve sayfa sayıları 18-40 arasında değişmektedir. Kitapların seçimi için öncelikle çocuk kitapları satışı yapan yayın evleri web sitelerinin arama sekmesine “sessiz kitap, sözsüz kitap, metinsiz kitap, sözcüksüz kitap” anahtar kelimeleri ayrı ayrı yazılarak bulunan kitaplar arasından satışı yapılanlar satın alınmıştır. Alınan kitaplar arasından Kırmızı Ringa (Gonzalo Moure) isimli kitap çok fazla ayrıntı içerdiği ve bir sayfada birden çok olay yer aldığı için inceleme dışı bırakılmıştır. Doğum Günü Hediyesi (Behiç Ak) değerlendirme sürecinde ulaşılamadığından bu çalışmada kullanılmamıştır. Analiz bölümünde kitaplar kodlanarak (K1: 1. Sıradaki kitap) sunulmuştur.

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

Dalga (Suzy Lee)

Gölge(Suzy Lee)

Nerede bu fil (Barroux)

Nerede bu deniz yıldızı (Barroux)

Ver elini (Giuliano Ferri)

Büyük orman avcıları(Dennis Nolan)

Şemsiye (İngrid&Dieter Schubert)

Annemin içindeki ses (Deniz Üçbaşaran)

Kağıttan şehir(Nazli Tahvili)

Vanessa'nın yanındayım (Kerascoet-Marie Pomme-puy-Sebastien Cosset)

Sözcüksüz Kitapları Değerlendirme Formu

Formun hazırlanmasında öncelikle alan yazında resimli çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikler ve anlatı analizi ile ilgili kaynaklar incelenmiştir (Çakmak-Güleç ve Geçgel, 2006; Gönen, Uluğ, Fındık-Tanrıbuyurdu ve Tüfekçi, 2014; Heilmann, Rojas, Iğlessias ve Miller, 2015; Işıtan ve Doğan, 2015; İpek-Yükselen, 2013; Temizyürek ve Şahbaz, 2016; Tüfekçi-Can, 2014). Daha sonra form okulluk öncesi eğitim alanında çalışan üç alan uzmanının görüşü doğrultusunda şekillendirilmiştir. 12 maddeden oluşan form dörtlü derecelendirmeyi içeren rubrik şeklindedir. Formdan en çok 52 puan en az 13 puan alınabilmektedir. Aşağıda maddeler ve ilgili açıklamalar yer almaktadır.

Madde 1, 2,3 Görsellerde yer alan karakter, mekan ve olay/durumların uygunluğu (çocuk açısından bilinme, tanınma, deneyimlenme durumu)

Açıklama: Karakter sayısının az olması, kitabın ilk sayfasında ana karaktere, olaya duruma vurgu yapılması ve karakter seçiminde bu yaş çocuğunun tanıdığı nesne, kişi, konu ve durumlara yer verilmesi.

4. Görsellerin bir öykü oluşturacak formatta ve mantıklı bir sırada sunumu ve sıralı bir olay örgüsü.

Açıklama: Ana karakter ve durumu tasvir eden bir başlangıç, hikayeye konu olan olay ve durumun sunulması ve son olarak bu olay ve durumla bağlantılı bir sonuç beklenmektedir.

5. Boyut, tekrar, devinim, hareket, gibi öğeler kullanılarak karakterlerin diyaloglarına ve olaya ilişkin ipucu sunulması.

Açıklama: Boyut, yakınlık, tekrar, devinim, hareket, perspektif gibi öğelere okuyucunun ana karakterin kim olduğu, diyalogu kimin kurduğu yada eylemi kimin yaptığına ilişkin tahmin yapabilmesine uygun şekilde kullanılması (Örneğin Şemsiye isimli sözcüksüz kitabın bir sayfasında gök yüzündeki köpek ayırt edilemeyecek kadar küçük, buna karşın yerdeki hayvanlar ayrıntılı ve büyük olarak resmedilmiştir. Bu durum okuyucuya yerdeki hayvanların köpeği fark ettiği ve bunun üzerine hayvanlar arasında bir diyalog olabileceği konusunda ipucu sunmaktadır.

6 Görsellerin zaman hakkında bilgi verip vermediği.

Açıklama: görsel ipuçlarıyla zaman hakkında ipucu sunulmasıdır (Dalga isimli kitapta çocuğun kıyafetleri ve ayaklarının çıplak olması okuyucuya havanın sıcak olduğu/sıcak bir mevsim ipucu verirken, Şemsiye adlı kitapta kitabın ilk sayfasında sararmış ve dökülen yapraklar, rüzgar ve yağmur resmedilerek mevsime ilişkin ipucu sunulmuştur.

7. Görsellerin ilgi çekici olup olmadığı (renk, boyut, arka plan, dekoratif öğeler, şekil).

Açıklama: Kullanılan renkler, boyut, arka plan, karakterler, dekoratif öğeler, şekillerin ilgi çekiciliği. Örneğin Dalga isimli kitapta ana karakterin küçük bir kız çocuğu olması mekanın deniz olması, sade bir arka plan kullanılması çocuk okuyucu için ilgi çekici bir öğedir ve dikkatin anlama odaklanmasını kolaylaştırıcıdır

8. Tüm görseller kendinden önceki ve sonraki sayfada yer alan resimle anlamsal bütünlük göstermektedir Bir sayfadaki görseller bir sonraki sayfadaki görselleri tahmine olanak tanıyor mu? Bir sayfadan diğerine geçerken anlam bütünlüğünü sağlayacak, tahmin etmeyi kolaylaştıracak görsellerin eksik olup olmadığı.

Açıklama: Bir sayfadaki görselin önceki sayfa ile bağlantılı olması ve bir sonraki sayfadaki olay, durum yada diyalogla ilgili ipucu verecek ayrıntıları içermesidir. Örneğin: Dalga kitabında bir sayfada dalganın küçük kızın boyunu aşığı görsel bulunmaktadır. Bir sonraki sayfada ise küçük kız yerde ve ıslanmış olarak resmedilmiştir.

9. Başlangıç sayfasında karakter/mekan, olaya ilişkin oldukça kapsamlı bilgi sunulmuştur.

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

Açıklama: Öykünün ilk sayfalarında karakterin yaşadığı yer, arkadaş, aile vb ilişkileri, çeşitli konulardaki birkaç tercihini yansıtan görsellerin bulunması

10. Her sayfada yer alan görsellerin bir yada en fazla iki olay içerip içermediği

Açıklama: Her sayfada bir ya da bağlantılı iki durum ya da olayın sunulması beklenmektedir. Örneğin; Dalga kitabında her sayfada bir olay yer almaktadır. Bir sayfada küçük kızın dalgadan kaçması, bir başka sayfada annesinin gelmesi resmedilmiştir.

11. Karakterlerin duygularının jest ve mimiklerle yansıtılıp yansıtılmadığı

Beklenen: Yansıtılan olaya ilişkin korku, mutluluk, şaşkınlık, kızgınlık gibi öğelerin karakterlerin yüz ifadelerine, jest ve mimiklerine yansıtılmış olmasıdır. Örneğin Bu Fil Nerede isimli kitapta orman sürekli azalırken hayvanların yüz ifadeleri aynı kalmaktadır. Ancak Dalga isimli kitapta olaylarla ilgili tepkiler küçük kızın yüzüne, jest ve mimiklerine yansıtılmıştır.

12. Karakter sayısı çocuğun hatırlama, isimlendirme ve bağ kurması için oldukça uygundur.(1-3)

Açıklama: Karakter sayısının fazlalığı okuyucunun hatırlama, ilişkilendirme ve isimlendirme yapmasını zorlaştırıcı bir öğedir.

13. Görsellerin kolayca yorumlanabilecek özellikte ve açık uçlu olması.

Açıklama Hareketsiz ve jest ve mimikleri ifadesiz olarak yansıtılan bir çocuk görselinin okuyucular tarafından yorumlanması zordur ve sınırlıdır. Okuyucular bu görseli bir çocuk şeklinde ifade edecektir. Ancak bir şeyi alacakmış gibi ileriye doğru uzatmış olan ve gülümseyen bir çocuk görselinin yorumlanması kolay ve çeşitli olacaktır. Okuyucular bu görseli doğum gününde hediye aldığı için... mutlu olan bir çocuk şeklinde ifade edecektir.

Verilerin analizi

Veri analizinde içerik analizi ve doküman analizi teknikleri kullanılmıştır. Video kayıtlarının analizi için her bir çocuğun video kaydı bir araştırmacı tarafından birkaç kez dinlenerek olduğu gibi yazıya aktarılmıştır. Daha sonra yazıya aktarılmış olan anlatımlar dil, cümle sayısı (yüklemi olan ifadeler), özgün ifadeler açısından incelenerek temalar belirlenmiştir. Temaların

belirlenmesinde alan yazından yararlanılmıştır (Heilmann, Rojas, Iglecias ve Miller, 2015).

Geçerlilik güvenilirlik

Bu çalışmada etik ilkelere dikkat edilerek çocuk isimleri kodlanarak sunulmuştur. Geçerlilik güvenilirliğin sağlanması amacı ile çocukların anlatımlarından doğrudan örnekler sunulmuştur. Güvenirlik için ayrıca çalışmayı yapan iki araştırmacı Sözcüksüz Kitapları Değerlendirme Formunu kullanarak verilerin % 10'unu bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Farklı kodlayıcılar tarafından aynı veri setine ilişkin kodlama yapılması önemlidir. Genel bir kural olarak farklı kodlayıcılar tarafından kodlanan veri setinin, benzerlik oranı önemlidir. Bu benzerlik oranı aynı zamanda nitel araştırmanın güvenilirliğini belirlemektedir (Creswell, 2014). Çalışmada Creswell (2014) tarafından önerilen güvenilirlik formülü kullanılmıştır (Alabay ve Yağan-Güder, 2018). Bir kitap (Ver Elini) için üç farklı araştırmacı tarafından yapılan değerlendirme tutarlı maddelerin sayısı (10) toplam madde sayısına bölünerek (12) 100 ile çarpılmış böylece gözlemciler arası tutarlılık hesaplanmıştır (83.33).

Bulgular

Bu kısımda 3 farklı bulgu sunulmuştur. Birincisi 10 sözcüksüz kitabın niteliksel olarak değerlendirilmesine ilişkindir. Bu başlık altında sözcüksüz kitaplara ilişkin değerlendirme puanları, kitapların sayfa sayısı, konusu gibi özelliklerin yanı sıra incelenen her bir sözcüksüz kitaba ilişkin ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. İkinci bulgu, 18 çocuğun "Ver Elini" isimli sözcüksüz kitap kapsamında yaptığı anlatımları kapsamaktadır. Bu başlık altındaki bulgular dille ve anlatımla ilgili ana tema ve bu tema altında cümle sayısı ve niteliği ve anlatım farklılıkları olmak üzere iki alt tema içerisinde sunulmuştur. Üçüncü bulgu ise araştırma kapsamındaki 18 çocuktan ikisinin "Şemsiye isimli sözcüksüz kitap bağlamında yaptığı anlatımları kapsamaktadır

1. Sözcüksüz kitaplarda nitelik bağlamında yapılan değerlendirmeler

Sözcüksüz kitapları içerik açısından değerlendirmek amacı ile kullanılan rubrik aşağıda sunulmuştur.

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

Tablo.1. Sözcüksüz Kitapları Değerlendirme Formu

Kitap adı:	4	3	2	1
M1	Hikayede bilinmeyen karakter yoktur.	Karakterlerin çoğunlukla bilinendir.	Karakterlerin çok azı bilinmektedir.	Karakterlerin hiç biri bilinmemektedir
M2	Görsellere bilinen mekanlara yer verilmiştir.	Görsellerdeki mekanların çoğunlukla bilinendir.	Görsellerdeki mekanların çok azı bilinendir.	Görsellerdeki mekanlar bilinmemektedir.
M3	Kitapta bilinen olay ve durumlar yer almaktadır.	Kitapta yer alan olay-durumların çoğunlukla bilinendir.	Kitapta yer alan olay-durumların çok azı bilinmektedir.	Kitapta yer alan olay-durumlar bilinmemektedir.
M4	Görseller öykü formatı oluşturacak şekilde ve mantıklı bir sırada sunulmuştur (giriş, gelişme,	Görseller çoğunlukla öykü formatı oluşturacak şekilde ve mantıklı bir sırada sunulmuştur.	Görseller öykü formatı oluşturmakta oldukça sınırlı kalmaktadır.	Görseller öykü formatı oluşturacak düzende sunulmamıştır.

	sonuç).			
M 5	Diyalog/ olay/ durumlar hakkında ipucu sunan ve tahmini kolaylaştır ıcı öğeler (boyut, hareket, devinim) kullanılmı ştır.	Diyalog/ olay/ durumlar hakkında ipucu sunan ve tahmini kolaylaştı rıcı çok sayıda öge (boyut, hareket, devinim) vardır.	Diyalog/ olay/ durumlar hakkında ipucu sunan ve tahmini kolaylaştı rıcı öğeler (boyut, hareket, devinim) sınırlıdır.	Diyalog/ olay/, durumlar hakkında ipucu sunan ve tahmini kolaylaştırıcı öğeler (boyut, hareket, devinim) kullanılmamıştır
M 6.	Renkler, şekiller, karakterle r ve dekoratif öğeler ilgi çekicidir ve sade bir arka planla sunulmuş tur.	Çoğunluk la ilgi çekici renkler, şekiller, karakterle r ve dekoratif öğeler sade bir arka planla sunulmuş tur.	Kullanılan renkler, şekiller, karakterler ve dekoratif öğeler çok az ilgi çekicidir ve arka plan dikkat dağıtıcıdır.	Kullanılan renkler, şekiller, karakterler ve dekoratif öğeler ilgi çekici değildir ve arka plan dikkat dağıtıcıdır.

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

M 7	Görseller zaman hakkında ipucu sunmaktadır.	Görseller çoğunlukla zaman hakkında ipucu sunmaktadır.	Zaman hakkında ipucu sunan görseller sınırlıdır.	Görseller zaman hakkında ipucu sunmamaktadır.
M 8	Tüm görseller kendinden önceki ve sonraki sayfada yer alan resimle anlamsal bütünlük göstermektedir.	Görsellerinin çoğu kendinden önceki ve sonraki sayfada yer alan görsellerle anlamsal bütünlük göstermektedir.	Sınırlı sayıda görsel kendinden önceki ve sonraki sayfada yer alan görsellerle anlamsal bütünlük göstermektedir.	Görsellerin hiç biri kendinden önceki ve sonraki sayfada yer alan görsellerle anlamsal bütünlük göstermemektedir.
M 9	Başlangıç sayfasında karakter/mekan, olaya ilişkin oldukça kapsamlı bilgi sunulmuştur.	Başlangıç sayfasında karakter/mekan, olaya ilişkin bilgi sunulmuştur.	Başlangıç sayfasında karakter/mekan, olaya ilişkin sınırlı bilgi sunulmuştur.	Başlangıç sayfasında karakter/mekan, olaya ilişkin bilgi sunulmamıştır.

M 10.	Her sayfadaki görsel bir olay/durumu temsil etmektedir.	Sayfaların çoğunda görseller bir olay/durumu temsil etmektedir.	Sayfalarda çoğunlukla birden fazla olay/durumu temsil eden görseller bulunmaktadır.	Bütün sayfalarda birden fazla olay/durumu temsil eden görseller bulunmaktadır.
M 11.	Duyguların jest ve mimiklerine yansıtılmıştır.	Duygular çoğunlukla karakterlerin jest ve mimiklerine yansıtılmıştır.	Duygular karakterlerin jest ve mimiklerine sınırlı bir şekilde yansıtılmıştır.	Duygular karakterlerin jest ve mimiklerine yansıtılmamıştır.
M 12.	Karakter sayısı çocuğun hatırlama, isimlendirme ve bağ kurması için oldukça uygundur. (1-3).	Karakter sayısı çocuğun hatırlama, isimlendirme ve bağ kurmasının çok az engel oluşturur (4-5).	Karakter sayısı çocuğun hatırlama, isimlendirme ve bağ kurmasına engel oluşturmaktadır(6-7).	Karakter sayısı çocuğun hatırlama, isimlendirme ve bağ kurması için hiç uygun değildir 7+

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

M 13.	Görseller kolayca yorumlanabilecek özelliktedir.	Görseller çoğunlukla kolayca yorumlanabilecek özelliktedir.	Görselleri n çok azı kolayca yorumlanabilecek özellik taşımaktadır.	Görsellerin hiçbiri kolayca yorumlanacak özellikte değildir.
-------	--	---	---	--

Tablo.2. Her bir kitap için değerlendirme puanı, sayfa sayısı ve konu

Kitaplar	Rubrik toplam puan	Sayfa sayısı	Konu
K1	48	38	Dalgalarla oyun
K2	39	34	Gölgelerle oyun
K3	37	28	Ağaçların/hayvanların evlerinin yok edilmesi
K4	34	30	Denizin kirletilmesi
K5	36	18	Duvardan köprü yapma
K6	34	40	Av/Avcılar
K7	45	40	Şemsiye ile yolculuk
K8	39	36	Yeni kardeşin gelişi
K9	35	30	Kağıttan şekiller
K10	38	32	Zorbalık

Değerlendirmede “Şemsiye ve Dalga” kitaplarının toplam puanlarının diğer kitaplardan daha fazla olduğu görülmektedir. Kitaplarda sayfa sayısının 18 ile 40 arasında değişmektedir ve kitaplarda yer alan konular genel olarak çocuğun gerçek yaşamda karşılaşılabileceği konuları kapsamaktadır.

1.1. Sözcüksüz kitaplara ilişkin ayrıntılar

1. Dalga(Suzy Lee)

Ana karakter bir çocuk, diğer karakter ise, anne ve kuşlardır. Mekan deniz kıyısıdır. Kitap önde çocuk, arkada anne ve en arkada kuşların olduğu

görselle başlamaktadır. Daha sonra çocuk deniz kenarında resmedilmiş, sonraki birkaç sayfada dalgaları izleme, dalgalarla oyun görselleri yer almaktadır. En sonunda büyük bir dalganın gelişi ile olayların tepe noktası resmedilmiş, çocuğun sırlıslam resmedildiği sayfayı izleyen sayfada annenin gelişi (sayfanın kenarında bir şemsiyenin ucu annenin geldiğini haber veriyor) çocuğun anne ile dönüşü resmedilmiştir. Öyküde vücut devinimleri ve çocukla aynı devinimi yapan kuşlar aracılığı ile hikayedeki çocuğun eylemleri pekiştirilmiştir. Ayrıca dağlar ve kıyı çizgisi aracılığı ile dalgaların hareketine dikkat çekilmiştir. Çocuğun kıyafetleri, çıplak ayaklı olması, annenin elindeki şemsiye olayın zamanının yaz /sıcak bir mevsim olduğu hakkında ipucu sunmaktadır. Öykü boyunca mavi ve siyah renk ve sade bir arka plan kullanılmıştır. Duygular çocuğun jest ve mimikleri ile sunulmuştur (dil çıkarma, korku, gülümseme...). Görseller bir sayfadan diğerine geçerken anlam bütünlüğünü ve tahmini kolaylaştıracak şekilde sunulmuştur. Kitabın bir sayfasında dalga boyu çocuğun boyundan daha yüksekte resmedilmiş ve çocuğun yüzüne şaşkınlık duygusu net olarak resmedilmiş. Sonraki sayfada ise çocuk dalgadan kaçarken resmedilmiştir.

Aşağıda Dalga kitabından örnek görsel yer almaktadır.

2. Gölge(Suzy Lee)

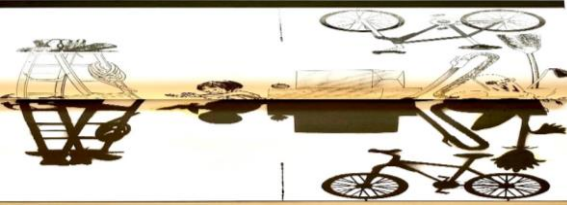
Ana karakter bir çocuktur. Mekan evdir (tavan arası). Öykü bir elinde elması, diğer elinde tavandan aşağı sarkan bir zincir olan küçük bir kızın resmedildiği sayfa ile başlamaktadır. Klik yazısı ile başlayan öykü çocuğun tavan arasında resmedildiği sayfa ile devam etmektedir. Sonraki birkaç sayfada gölgelerle oyun görselleri yer alıyor, farklı yaratık gölgelerinin yansıtıldığı görsellerle hikayenin tepe noktası resmedilmiş, “klik” yazısı ile gölgeler

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

kaybolmaktadır. Vücut devinimleri ve mimikler çocuğun düşündükleri ve hissettikleri hakkında ipucu sunmaktadır. Sarı, siyah, beyaz olmak üzere üç renk kullanılmıştır ve arka plan sadedir. Duygular çocuğun jest ve mimikleri ile sunulmuştur (korku, gülümseme...). Görseller bir sayfadan diğerine geçerken anlam bütünlüğünü ve tahmini kolaylaştıracak şekilde sunulmuştur.

Yazarın her iki kitabında da oyunu konu alması, öyküde tek karakter bulunması çocuğa görelilik açısından önemli öğelerdir. Ancak yazarın gölgelerle şekilleri konu aldığı “Gölge” kitabı karmaşıklaşan ve yer yer bağlamdan kopan çok sayıda şekil sunulması nedeni ile okul öncesi dönem çocukları için anlama ve anlatma açısından sıkıntı yaratacağı söylenebilir.

Aşağıda Dalga kitabından örnek görsel yer almaktadır:

3. Nerede Bu fil (Barroux)

Karakterler fil, papağan ve yılanıdır. Mekan denize kıyısı olan ormandır. Kitap iki sayfayı kaplayan ve denizi temsil eden mavi bir görüntü ve bu görüntünün sağında görünen birkaç ağaçla başlamaktadır. Bir sonraki sayfada sayfanın tamamına yakınında ağaçlar varken sayfanın solunda sınırlı bir alanda suyun temsil edildiği bir görüntü yer almaktadır. Devamındaki sayfada bir fil, bir papağan ve bir yılan resmedilerek bir sonraki sayfada onları aramaya dönük kısa soru cümleleri yer almaktadır (nerede bu fil...) Bu noktadan sonra her sayfada evlere ayrılan alan ve ev görselleri artmış olarak ağaç görselleri ise azalmış bir şekilde resmedilmektedir. Hikaye hayvanların kendilerine yeni bir alan bulmak için yola çıkmaları ve yeni bir ağaçlık alan görüntüsü ile bitmektedir.

Aşağıda Nerede Bu Fil kitabından örnek görsel yer almaktadır:

4. Nerede Bu Deniz Yıldızı (Barroux)

Mekan denizdir. Karakterler denizyıldızı, deniz anası, palyaço balığı ve balınadır. Öykü iki sayfayı kaplayan bir balina resmi ile başlamaktadır. Sonraki sayfada çeşitli ve rengarenk deniz canlıları yer almaktadır. Bir sonraki sayfada denizyıldızı, denizanası ve palyaço balığı oldukça büyük formatta sunulurken çocuk bunları aramaya yönlendirilmektedir. Her sayfada giderek artan sayıda insanlara ait eşyanın deniz canlılarının alanını daralttığı resmedilmiştir. Sonuç bölümünde balina kızgın bir şekilde bütün bu eşyaları kıyıya atarken resmedilmiştir. Öykü çocuğu hikayeye arama bulma oyunu ile davet ederken çevre ile ilgili duyarlılık kazandırmayı hedeflemektedir. Yazarın her iki kitabında da karakter sayısının az olması ve hayvanlardan oluşması çocuğa görelilik açısından olumlu bir özellik olarak değerlendirilebilir. Ancak karakterlerin duygu ifadelerinin çok sınırlı olması ve denizi kirletme yada ağaçları kesme eyleminin her hangi bir karakterle ilişkilendirilmemiş olması, duygu ve hareket öğelerinin sınırlılığı çocuklar açısından anlama ve anlatmayı sınırlayıcı öğeler olarak değerlendirilebilir.

Aşağıda Nerede Bu Deniz Yıldızı kitabından örnek görsel yer almaktadır:

5. Ver Elini (Giuliano Ferri)

Ana karakter fare, diğer karakterler ise kedi, domuz, koyun, tavşandır. Mekan duvar kenarı olarak resmedilmiştir. Öykü iki sayfayı kaplayan bir duvar,

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

duvarın önünde duran ve yine duvarın içinden çıkan bir çiçeğe bakan bir fare resmi ile başlamaktadır. Daha sonraki sayfada farenin çiçeği almış olduğu ve duvardan bir tuğla düştüğü resmedilmiştir. Devam eden sayfalarda her sayfaya yeni bir hayvan eklenerek tuğla taşıma görselleri sunulmaktadır. Öykü iki kıyıyı birleştiren tuğlalardan yapılmış bir köprü ve bir birlerine sarılan hayvanların görüntüsü ile bitmektedir. Kitabın az sayfalı oluşu ve kahramanların hayvanlardan oluşması çocuğa görelilik açısından olumlu öğeler olarak değerlendirilebilir. Ancak ana karakterin yaşadığı mekana, karakterler arasındaki diyaloglara ve duygu ifadelerine yer verilmemiş olmasının çocukların anlamasını ve anlatmasını sınırlandıracağı söylenebilir.

Aşağıda Ver Elini kitabından örnek görsel yer almaktadır:

6. Büyük Orman Avcıları (Dennis Nolan)

Ana karakterler 2'si kadın 5'i erkek olan minik insanlardan oluşmaktadır. Mekan köy tarzında bir yerleşim yeridir. Kitap 7 minik insanın bir toplulukla vedalaştığı resimle başlamaktadır. Minik insanların ellerinde büyüteç, harita, mızrak, dürbün ve asa taşımaktadırlar. Birkaç sayfa boyunca yolda ilerlemeleri daha sonra büyüteç ve harita ile inceleme yapılması resmedilmiştir. Sonraki sayfada mağara gibi bir yere saklandıkları ve burada yansıyan ışığı takip ettiklerinde ateşte peynir/ekmek pişiren bir çocuğun torbasından bu yiyecekten bir tane alarak köyelerine dönüşleri ve yiyeceği paylaşarak ateşin etrafında yemek üzere toplandıkları resmedilmiştir.

Karakterlerin minik oluşu masal kahramanı gibi resmedilmeleri ve farklı hayvanlarla karşılaşmaları, hareket ögesinin kullanılmış olması çocuğa görelilik açısından olumlu özellikler olarak değerlendirilebilir. Ancak karakterlerinin ağız detaylarının olmayışı ve duygu ifadelerinin yansıtılmaması, çok fazla karakter olması ve bilinmeyen yer ve hayvanların olması anlama anlatma açısından okuyucuyu sınırlayıcı öğeler olarak değerlendirilebilir.

Aşağıda Büyük Orman Avcıları kitabından örnek görsel yer almaktadır:

7.Şemsiye (Ingrid & Dieter Schubert)

Ana karakterler bir kedi ve bir köpekten oluşmaktadır. Mekan ağaçların arasındaki bir alandır Hikaye merakla, ağaca yaslanmış kırmızı bir şemsiyeye doğru yürüyen bir köpek ve onu izleyen bir kedinin resmedildiği sayfa ile başlamaktadır. Sonraki sayfalarda köpek şemsiyeye birlikte gökyüzüne yükselirken ve çöllere, okyanusların ve buzullara seyahat ederken resmedilmiştir. Öykü köpeğin başladığı yere dönmesi ve kedinin onun bıraktığı şemsiyeyi incelediği görselle sonlandırılmıştır. Karakter sayısının azlığı, hareket ögesinin hikaye boyunca kullanılması, korku, kaygı, sevinç, şaşkınlık gibi duyguların yansıtılması çocuğa görelilik açısından olumlu özellikler olarak değerlendirilebilir. Yazarın öyküyü kediyi yeni bir macera yaratma fırsatı sunarak bitirmesinin okuyuculara yaratıcılık açısından önemli bir fırsat sunduğu söylenebilir. Ayrıca öyküdeki ana karakterler dışında çok sayıda karakter yer alması anlatımı sınırlayıcı bir öğe olarak değerlendirilebilir.

Aşağıda Şemsiye kitabından örnek görsel yer almaktadır:

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

8. *Annemin İçindeki Ses (Deniz Üçbaşaran)*

Ana karakterler anne ve çocuktan oluşmaktadır. Mekan evdir. Hikaye tekli bir koltukta gözleri kapalı elleri karnında oturan bir kadın ve şaşkınlıkla ona bakan küçük bir çocuğun resmedildiği sayfa ile başlamaktadır. Daha sonra çocuk annesinin karnına kulağını dayamış olarak resmedilmiştir. Sonraki iki sayfalarda çocuk bir kız çocuğu ile oynarken resmedilmiştir. Son sayfada ise çocuk bir bebek beşiğinin yanında ve beşiğin içindeki bebeğe bakarken resmedilmiştir. Karakter sayısının azlığı ve konunun tanıdık oluşu çocuğa görelilik açısından olumlu bir özellik olarak kabul edilebilir. Ancak duygu ifadelerinin sınırlılığı, anne çocuk diyaloguna yer verilmeyip yalnızca çocuğun hayallerine yer verilmesi anlatımı sınırlandırıcı bir öge olarak değerlendirilebilir.

Aşağıda Annemin İçindeki Ses kitabından örnek görsel yer almaktadır:

9. *Kağıttan şehir (Nazlı Tahvili)*

Ana karakter bir çocuktur. Mekan odadır. Hikaye bir kapalı bir mekanda kağıttan şekiller yapan bir çocuk resmi ile başlamaktadır. İlerleyen sayfalarda çocuk kağıttan farklı şekiller yaparken resmedilmektedir. Daha sonra bu kapalı mekandaki daire şeklinde pencereden siyah bir kuşun içeriye girmesi ile katlamalarında mavi rengin kullanılması resmedilmektedir. Hikaye çocuğun kağıttan merdiven oluşturarak bu pencereden dışarı çıkışının resmedildiği sayfa ile bitmektedir. Karakter sayısının azlığı ve karakterin çocuk oluşu çocuğa görelilik açısından olumlu özellikler olarak değerlendirilebilir. Ancak çocuğun dış görünüşü çok ilgi çekici değildir. Bunun yanı sıra karakterle ilgili bilgiler sınırlıdır. Neden kağıttan şekiller yaptığına ilişkin ipucu bulunmamaktadır.

Ayrıca beden devinimleri, jest ve mimikler sınırlı bir şekilde kullanılmıştır. Bunların anlatımı sınırlı öğeler olduğu söylenebilir.

Aşağıda Kâğıttan Şehir kitabından örnek görsel yer almaktadır:

10. Vanessa'nın Yanındayım (Kerascoet-Marie Pomme-puy-Sebastien Cosset)

Ana karakterler üç çocuktur. Mekân okuldur. Hikâye bir kamyonetteki eşyaları eve taşıyan bir kadın, bir erkek ve bir çocuk resmi ile başlamaktadır. Daha sonra bu çocuk ilköğretim sınıfı olarak resmedilmiş bir mekânda öğretmen tarafından oturacağı yere yönlendirilirken resmedilmiştir. Sonraki sayfada tek başına okuldan çıkarken bir erkek çocuğun ona kızdığı resim yer almaktadır. Devam eden sayfalarda sınıftaki bir kızın bu duruma duyarlı davranarak arkadaşlarını uyarması kızı destek olması resmedilmiştir. Hikâye tüm çocuklarla kaynaştığı ve mutlu olduğu görüntülerle bitmektedir. Karakterlerin çocuk olması çocuğa görelik açısından önemli bir özellik olmakla birlikte mekânın ilköğretim sınıfı olması ve her sayfada birden fazla olaya yer verilmesi küçük okuyucular için anlama ve anlatmayı sınırlayıcı bir öğe olarak kabul edilebilir.

Aşağıda Vanessa'nın yanındayım kitabından örnek görsel yer almaktadır:

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

2.Çocukların Sözcüksüz Kitaptan Hikaye Anlatımına İlişkin Bulgular

2.1. Çocukların Anlatımlarında Dille İlgili Bulgular

2.Çocukların Sözcüksüz Kitaptan Hikaye Anlatımına İlişkin Bulgular

2.1. Çocukların Anlatımlarında Dil İle İlgili Bulgular

Tablo 1. Cümle Sayısı ve Niteliği

	EÇ1	KÇ2	EÇ3	KÇ4	EÇ5	KÇ6	KÇ7	KÇ8	KÇ9
1	+	+	+	+	+	+	+	+	-
2	8	10	17	14	10	12	12	13	10
	KÇ10	EÇ11	KÇ12	KÇ13	KÇ14	KÇ15	KÇ16	EÇ17	KÇ18
1	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2	9	12	14	10	14	14	8	19	23

Not: Kurulan cümle sayısı belirlenirken cümlelerin basit ya da bileşik oluşu dikkate alınmamış, yüklemi bulunan cümlelerin tamamı bir cümle kabul edilmiştir.

Kodların anlamı: 1: bağlaç kullanımı, 2: cümle sayısı,

Tablo1 incelendiğinde çocukların hikâyeyi anlatırken genel olarak bağlaç kullandıkları ve en az 8 en çok 23 cümle kurdukları görülmektedir.

Tablo 2. Anlatım Farklılıkları

	EÇ1	KÇ2	EÇ3	KÇ4	EÇ5	KÇ6	KÇ7	KÇ8	KÇ9
1	-	+	+	+	+	+	+	+	-
2	küp	taş	taş	taş	parça	taş	buz	duvar	tuğla
3	-	-	+	+	+	+	-	-	-
4	-	+			-	-		+	-
5	-	-	-	+	-	-	+	-	-
	KÇ10	EÇ11	KÇ12	KÇ13	KÇ14	KÇ15	KÇ16	EÇ17	KÇ18
1	-	-	+	+	+	+	-	+	+
2	tuğla	tuğla	tuğla	kaya	taş	tuğla	Onu- bunu(p armağı ile işaret ediyor)	çakıl taşı	tuğla
3	-	+	-	-	+	-	-	+	+
4	-	-	-	-	-	-	-	+	+
5	-	-	-	+	-	-	-	-	-

Not: 1: özgün ifade, 2: sözcükleri farklı kullanma, 3: *sonra* ifadesini kullanma, 4: karakterler arası diyaloglarına değinme, 5: ayrıntılara değinme

Tablo 2 incelendiğinde çocukların hikayenin başında duvardan düşen tuğla parçasını farklı sözcüklerle ifade ettikleri görülmektedir. Her çocuk başlangıçta kullanmış olduğu sözcüğü tüm hikaye boyunca aynı biçimde kullanmıştır.

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

Bunlar *küp, tuğla, taş, duvar, kaya, buz, çakıl taşı, parça* şeklindedir. Hikayeyi anlatırken sadece yedi çocuk bir sayfadan diğerine geçerken “sonra“... ifadesini kullanmıştır. Ayrıca çocukların çoğunun kendine özgü cümle kurduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışma kapsamında çocukların hikaye anlatırken doğrudan resimlerde gördüklerini tanımlamaları resmi tanımlama cümlesi, hikayedeki görsellerde doğrudan yer almayan özellikler ekleme (isim, sıfat vb) yoluyla oluşturdukları ifadeler ise “*özgün ifade*” olarak değerlendirilmiştir. Aşağıda özgün ifade örnekleri yer almaktadır:

“Sonra bu hayvanlar oraya geçemedikleri için üzüldüler (Ç4) Fare ve arkadaşları ile maymun ve arkadaşları köprü yapmışlar ve aslan da fareye teşekkür etmiş (EÇ7) Sonra zürafa, aslan, fil, maymun, keçi orda kalmışlar. Nasıl gidicez diye düşünümüşler (EÇ3) Arkadaşına haber vermiş ve birlikte duvarı taşımışlar. O da başka bir arkadaşlarına haber verip hep birlikte duvarı taşımışlar. Yoldan geçen tavşan ben de size yardım etmek istiyorum demiş. Fare kabul etmiş (Ç8) Fare kayayı düşürdükten sonra saklamak için başka yere götürmüş(Ç13) Aslında arkadaşlarını ve birbirine ulaşmak istiyorlarmış(Ç17) Sonra arkadaşı Mili’yi çağırdı Mili ile sökmeye devam ettiler(Ç18).

Sınırlı sayıda çocuk (Ç4, Ç13, Ç7) anlatımlarında tuğla düştüğünde ve gittikçe açılan duvardan gözükken arka plan ayrıntılarından (bulutlar, gökyüzü, su, yeşillik) bahsetmiştir. Ayrıca çalışma kapsamındaki çocukların çok azı doğrudan karakterler arasındaki diyaloglara ya da karakterin kendi kendine yaptığı diyaloga atıf yapmıştır. Aşağıda bazı diyalog örnekleri sunulmuştur:

Domuzu çağırmışlar (Ç2) Yoldan geçen tavşan ben de size yardım etmek istiyorum demiş. Fare kabul etmiş(Ç8) Sonra arkadaşı Miliyi çağırdı(Ç18)

2.2. Çocukların Anlatımlarında Hikaye Planına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında çocukların hikayeyi bir öykü formatında anlatıp anlatmadıkları incelenmiştir. Bunun için tema olarak genel öykü planının içermesi gereken düzen temel alınmıştır (giriş/başlama, gelişme/olayları tanımlama, sonuç/çözüm)

a)Öyküye başlama: Çocukların anlatıları incelendiğinde hikayeye sayfada gördüğü resmi isimlendirerek başlama ve sayfada gördüğü mekan ve karakterle ilgili tanımlama yaparak başlama şeklinde iki tema elde edilmiştir. Hikayeye resmi isimlendirerek başlama teması “ben fare görüyorum, fare var, fare var,

çiçek var, fare çiçeği almaya çalışıyor, ben bir fare gördüm” şeklindeki ifadeleri içermektedir. Sayfada gördüğü mekan karakterle ilgili tanımlama-isimlendirme yaparak başlama teması ise “Bir varmış bir yokmuş evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir tane fare varmış. *Bu taşıma. çiçeğe yürüyor, Bir gün Moli bir çiçek toplamıştı ve o çiçeği nereye koyacağını bulamamıştı, Bir fare varmış ama karnı aç değilmiş*” şeklindeki ifadeleri içermektedir.

Bu çalışmada sadece dört çocuğun (EÇ7, KÇ8, EÇ17, KÇ18) karakteri tanımladığı, diğer çocukların çoğunun resmi isimlendirme şeklinde tanımlama yaptıkları (EÇ1, KÇ2, EÇ3, KÇ4, EÇ5, KÇ6, KÇ9, KÇ10, EÇ11, KÇ12, EÇ13, KÇ14, KÇ15, KÇ16) ve karakterle ilgili ayrıntılı bilgi vermedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca çalışmaya katılan çocuklar mekanla ilgili herhangi bir tanımlama yapmamışlardır.

b)Olayı-problemi tanımlama: Yazar öyküde problemi duvar, çözümü ise köprü olarak sunmuştur. Ancak çocuklar anlatımlarına bakıldığında duvarın bir problem olduğuna ilişkin cümle kurmadıkları bunun yerine eyleme (tuğla taşıma) odaklı cümle kurdukları anlaşılmaktadır. Bu durum yazarın duvar görselinden önce bu duvarın hayvanların buluşmasına engel teşkil ettiğine ilişkin bir görsele yer vermemiş olması ile açıklanabilir. Duvar tamamen açıldığında birden aralarından su geçen iki kıyı boyunca sıralanmış hayvan görseline yer verilmiştir. Ancak bu sayfada bazı çocuklar (EÇ3, KÇ4, KÇ6, KÇ12, KÇ14, KÇ18, EÇ17) köprünün yapılmasını gerekçelendiren (problemi ortaya koyan) cümleler kullanmıştır. Aşağıda bu cümlelerden örnekler yer almaktadır.

EÇ3 Nasıl gideceğiz diye düşünmüşler. KÇ14 Karşıya nasıl geçeceklerine bakmışlar. KÇ17 Aslında arkadaşlarmış ve birbirlerine ulaşmaya çalışıyorlarmış.

c)Öyküyü sonlandırma (odaklanılan olay-durum): Hikaye anlatımları incelendiğinde çocukların öyküyü bitirirken üç farklı durum/olayı referans aldıkları anlaşılmaktadır. Bunlar köprünün yapılması, hayvanların buluşması ve köprüden karşıya geçmek şeklindedir. Çocuklardan altısı *hikayeyi köprü yapıp kavuşmuşlar/birleşmişler/sarılmışlar* şeklinde bitirmiş (Ç1, Ç3, Ç6, Ç13, Ç14, Ç17), Dört çocuk hikayeyi *karşıya geçmişler/köprüden geçmişler/geçmek için taşları kullanmışlar* şeklinde sonlandırmıştır (Ç2, Ç4, Ç5, Ç12), Sekiz çocuk ise *köprü yapmışlar* şeklinde sonlandırmıştır (Ç11, Ç1, Ç7, Ç8, Ç9, Ç10, Ç15,

Ç18). Bu çalışmada farklı şekillerde de olsa bir çocuk dışında (KÇ16) tüm hikayeyi sonuçlandırmıştır.

Aşağıda çocukların “Ver Elini “ isimli sözcüksüz kitaba ilişkin anlatımlarından doğrudan örnekler verilmiştir:

Ver Elini ve Şemsiye kitapları için yapılan anlatım örnekleri

Anlatım örnekleri verilirken anlatımın tamamı yerine genellikle başı ve sonu verilmiştir.

Ç16. Çiçek var,fare var. Fare çiçeği alıyor. Fare bunu(tuğla) alıyor. Onu taşıyor. Kedi de taşıyor. 5 tane o şeyden taşıyorlar. Tavşan da var, bir tane daha var ama diğer hayvanı bilmiyorum. Kuzu var. Kedi,domuz,tavşan,fare karşıda,sonra fil var,Çok hayvan var.

Ç7. Bu Taşıma. Taşıma çiçeğe yürüyor. Çiçeği, yavrusu için koparıyor. Buzun düştüğünü görüyor. Çiçeği bırakıp buz taşımaya başlıyor. Arkadaşı gelmiş ve Taşımaya yardım etmiş. Buzları taşırken bir arkadaşları daha yardıma gelmiş. Hep birlikte buzları, farenin evine taşımışlar. Buzlar gittikçe bulutlar çıkmış. Maymun ve arkadaşları, fare ve arkadaşlarına yardım etmek istemişler ama havuz yüzünden karşıya geçemiyorlarmış. Maymun ve arkadaşları buz getirince fare ve arkadaşları şaşırılmışlar. Fare ve arkadaşları ile maymun ve arkadaşları köprü yapmışlar. Ve aslan da fareye teşekkür etmiş.

Ç4. Ben bir tane fare gördüm. Çimler ve çiçekler, duvarlar, farenin yanında bir tane delik görüyorum. Çiçeği oraya koymaya çalışıyor. Sonra bir tane duvar düşmüştü. Gökyüzü ortaya çıktı. Kuzu da yardım etmeye geldi. Sonra bu hayvanlar oraya geçemedikleri için üzüldüler. Sonra buraya geçmek için taşları kullanmışlar.

Ç11. Fare yürüyor, sonra çiçeğe uzanmaya çalışıyor. Çiçeği koparmış bir yere götürüyor. Tuğla düşmüş. Fare tuğlayı taşıyor. Hayvanlar birbirlerine bakıyorlar. Tuğlaları denize atıyorlar. Sonra tuğlalarla köprü yapmışlar.

Ç13. Duvarda çiçek var. Fare çiçeği almak için yola çıkmış. Fare çiçeği aldığı için kaya düşmüş. Fare kayayı düşürdükten sonra saklamak için başka yere götürmüş Kayaları götürdükçe bulutlar gözükmeye başlamış. Daha sonra kayaları köprü yapmak için çıkarmışlar. Köprüyü yaptıktan sonra karşıdaki arkadaşlarıyla görüşmüşler.

Ç8. Bir varmış bir yokmuş evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir tane fare varmış. Çimenlerde gezerken bir papatya görmüş. Fare çiçeğin yanına gitmiş ve çiçeği koparmış. Çiçeği koparınca duvar kırılmış. Duvar açılmaya başlamış. Herkesin yardımıyla artık duvar tamamen açılmış. Birlikte duvarı taşımışlar. Duvardan köprü yapmışlar.

Ç17-1- Bir fare varmış. Ama karnı aç değilmiş. Duvardaki çiçeğe bakıyormuş. Onu istiyormuş. Onu koparmış ve çiçek bozulduğu anda duvardaki bir çakıl taşı düşmüş. Sonra oda ne diye merak etmiş ve onu taşımış. Ve kediyi çağırmış ikisini alıp taşımışlar. Aslında arkadaşarmış ve birbirine ulaşmak istiyorlarmış. Sonra çakıl taşlarını getirmişler ve köprü yapmışlar. Ve birbirlerine sarılmışlar. Hikaye de burada bitti.

Ç17-2-Şemsiye: Hava çok soğuktu. Köpek şemsiyeyi merak etmişti. Sonrada kedi ona bakıyordu. Köpek o anda uçmuştu. Sonra kedi miyav diye ona bakıyormuş. Sonra köpek bulutlardan atlamış. Şemsiye onun paraşütü olmuş, sonra bulutlara resim çizmiş parmağıyla. Filler vıuu diye üflüyormuş. Timsahlar kuuukp diye yiyecek arıyormuş. Hipopotamda yiyecek arıyormuş. Maku (bir çizgi filmdeki timsahın adıymış) ve küçük köpek ona saldırtıyormuş. Şemsiye onun silahı olmuş. Fil uuuuuuf diye bağırmış köpek ve şemsiye pırr diye uçuvermiş. Dalgalarla savaşmış. Karlar yağıyormuş. Kar tavşanı karları kazıyormuş. Köpeğin saçı ve kuyruğu donmuş. Ve kocaman kutup ayısı ile karşılaşmış. Ayağı neredeyse donmak üzereyken baharatlı bir gecede (güzel gece anlamına geliyor) uyandıktan sonra evine dönmüş. Bu kadar uçuş yeter diye evine dönmüş. Bu sefer kedi şemsiyeyi merak etmiş.

Ç 18-1-Bir gün Moli bir çiçek toplamıştı ve o çiçeği nereye koyacağını bulamamıştı. Çiçeği nereye koysam diye düşünürken birden buldum diye bağırdı. Bir köprü yapacağım ve onun ön tarafına koyacağım. Ve sökmeye başladı tuğlaları ve söktü söktü söktü. Ama bunun için biraz yardım gerekti. Moli yine de bunları sökmeye devam etti. Sonra arkadaşı Mili'yi çağırdı Mili ile sökmeye devam ettiler. Sonra diğer arkadaşlarını da çağırdılar. Ormanın diğer tarafındalarmışlar. Sonra köprüyü yapmaya başlamışlar. Onlar o taraftan, bunlar bu taraftan. Ve sonra köprüyü bitirmişler. Sonra Mili de ay Moli'de çiçeğini artık onun ön kısmına koymuş. Ve bu hikayede burada bitmiş.

Ç18-2-ŞemsiyeBir gün sert bir rüzgar esiyordu. Neredeyse siyah uçacaktı. Sonra şemsiyesini tutayım derken uçuverdi. Uçmuş uçmuş uçmuş sonunda

pamuk bulutlar diyarına gelmiş. Orayı geçip gitmiş. Sonra hayvan diyarına gelmiş. Sonra fil diyarına gelmiş orada uuuuuu diyen filler varmış. Sonra yüksek dalga diyarına gelmiş. Sonra düşerken tabii ki kaplumbağa diyarında bulmuş kendini. Siz hiç kaplumbağa gördünüz mü? Sonra sarmaşığa takılmasın mı ordan yere inmesin mi hiii iyiki şansı kötü çıkmadı bir kuş şemsiyesinin sapından tutup onu havalandırdı. Sonra sonunda yaşadığı yere gelmiş. Arkadaşı kediyle oynamışlar ve gece olmuş bu hikayede burada bitmiş.

3. İki Çocuk İçin “Şemsiye” Kitabına İlişkin Anlatımların Değerlendirilmesi (Ç17, Ç18)

EÇ17. Anlatımda toplam 30 cümle kurmuş. Birleşik cümle kullanmış, bağlaç kullanmış ve cümleleri “sonra” kullanarak bağlamıştır. Kendine özgü cümle oldukça fazladır. Ana karakteri doğrudan isimlendirmemiş ancak ana karakterle başlamış ve hikayeyi giriş, gelişme ve sonuç şeklinde anlatmıştır. Ayrıca anlatım sırasında hikayedeki hayvanların seslerini taklit etmiştir.

KÇ18. Anlatımda toplam 22 cümle kurmuştur ve cümleler çoğunlukla birleşik cümle yapısındadır. Anlatımda bağlaç kullanmış ve cümleleri “sonra” kullanarak bağlamıştır. Kendine özgü cümle oldukça fazladır. Ana karakteri isimlendirmiş ve hikayeyi giriş, gelişme ve sonuç şeklinde anlatmıştır. Hikayedeki hayvanların seslerini taklit etmiş ve soru sormuştur.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmadan üç sonuç elde edilmiştir. Bunlardan birincisi sözcüksüz kitapların nitelikleri ile diğeri 16 çocuğun sözcüksüz kitaplara bakarak yaptıkları anlatımlar üçüncüsü ise iki çocuğun Şemsiye ve Ver Elini isimli kitaplara ilişkin anlatımları ile ilişkilidir.

Araştırma kapsamında incelenmiş olan sözcüksüz kitapların sayfa sayıları 18-40 arasında değişmektedir ve genel olarak çocukların günlük hayatta karşılaşılabilecekleri konuları kapsamaktadırlar. Sözcüksüz kitapların nitelikleri bağlamında rubrik kullanılarak yapılan değerlendirmede “Şemsiye ve Dalga” kitaplarının toplam puanlarının diğer kitaplardan daha fazla olduğu görülmektedir. Her iki kitapta karakter sayısının az ve ilgi çekici olduğu, olayların aşamalı bir şekilde sunulduğu, hareket ögesinin tüm öykü boyunca kullanıldığı ve duygu ifadelerinin karakterlerin jest ve mimiklerine açık bir

biçimde yansıtılması ile ilişkili olduğu düşünülebilir. İncelenen sözcüksüz kitaplarda kullanılan karakter sayıları, hareket ögesinin kullanılması, duyguların jest ve mimikler aracılığı ile yansıtılması farklılık göstermektedir. Kitaplarda karakter sayısının azlığı, hayvan ve çocuk karakterlerin kullanılması çocuğa görelikle örtüşen özelliklerdir. Bu çalışmada kitapların niteliğinin genel olarak iyi olduğu ancak çocuğa göreliliğin ve görsellerin yorumlanabilirliğinin değiştiği ortaya çıkmıştır. Yapılan değerlendirme Suzy Lee'nin Dalga isimli kitabının çocuğa görelilik ve yorumlanabilirlik, karakter sayısı, konunun bilinirliği, ilgi çekicilik gibi pek çok özellik açısından diğer kitaplardan daha olumlu özelliklere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmada incelenmiş olan sözcüksüz kitaplarla ilgili ayrıntılı incelemeler aynı yazara ait olan Dalga ve Gölge (Suzy Lee) isimli kitaplarda konunun oyun olması, öykülerde tek karakter bulunması çocuğa görelilik açısından önemli öğeler olarak değerlendirilebilir. Ancak yazarın gölgelerle şekilleri konu aldığı “Gölge” kitabı karmaşıklaşan ve yer yer bağlamdan kopan çok sayıda şekil sunulması nedeni ile okul öncesi dönem çocukları için anlama ve anlatma açısından sıkıntı yaratacağı söylenebilir. Aynı yazara ait olan Nerede Bu Fil ve Nerede Bu Deniz Yıldızı (Barroux) isimli kitaplarda öykü çocuğu hikayeye arama bulma oyununa davet ederken çevre ile ilgili duyarlılık kazandırmayı hedeflemektedir. Yazarın her iki kitabında da karakter sayısının az olması ve hayvanlardan oluşması çocuğa görelilik açısından olumlu özellikler olarak değerlendirilebilir. Ancak karakterlerin duygu ifadelerinin çok sınırlı olması ve denizi kirletme yada ağaçları kesme eyleminin her hangi bir karakterle ilişkilendirilmemiş olması, duygu ve hareket öğelerinin sınırlılığı çocuklar açısından anlama ve anlatmayı sınırlayıcı öğeler olarak değerlendirilebilir. Bu çalışma kapsamında 18 çocuğa uygulanan Ver Elini (Giuliano Ferri) kitabın az sayfalı oluşu ve kahramanların hayvanlardan oluşması çocuğa görelilik açısından olumlu öğeler olarak değerlendirilebilir. Ancak ana karakterin yaşadığı mekana, karakterler arasındaki diyaloglara ve duygu ifadelerine yer verilmemiş olmasının çocukların anlamasını ve anlatmasını sınırlandıracağı söylenebilir. Yazarın soyut bir konuyu (duvarların köprüye dönüşmesi, ayırmanın birleştirilmesi) hedef olarak sunma kaygısının ön planda olduğu söylenebilir. Ayrıca öyküde sıralı bir olay örgüsünün bulunmadığı söylenebilir. Duvarın sökülerek taşınmasından önce bu eylemin

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

niçin yapıldığına ilişkin açıklayıcı bir görsel bulunmamaktadır. Bu nedenlerle sözcüksüz kitapların dili ve yaratıcılığı destekleme özelliklerinin bu kitap bağlamında sınırlı olduğu söylenebilir. Büyük Orman Avcıları (Dennis Nolan) isimli kitapta karakterlerin minik oluşu ve masal kahramanı gibi resmedilmeleri, farklı hayvanlarla karşılaşmaları, hareket öğesinin kullanılmış olması çocuğa görelilik açısından olumlu özellikler olarak değerlendirilebilir. Ancak karakterlerinin ağız detaylarının olmayışı ve duygu ifadelerinin yansıtılmaması, çok fazla karakter olması ve bilinmeyen yer ve hayvanların olması anlama anlatma açısından okuyucuyu sınırlayıcı öğeler olarak değerlendirilebilir. Şemsiye (İngrid & Dieter Schubert) isimli kitapta karakter sayısının azlığı, hareket öğesinin hikaye boyunca kullanılması, korku, kaygı, sevinç, şaşkınlık gibi duyguların yansıtılması çocuğa görelilik açısından olumlu özellikler olarak değerlendirilebilir. Yazarın öyküyü okuyucuya kediyle yeni bir macera yaratma fırsatı sunarak bitirmesinin okuyuculara yaratıcılık açısından önemli bir fırsat sunduğu söylenebilir. Öyküdeki ana karakterler dışında çok sayıda karakter yer alması anlatımı sınırlayıcı bir öğe olarak değerlendirilebilir. Annemin İçindeki Ses (Deniz Üçbaşaran) isimli kitapta karakter sayısının azlığı ve konunun tanıdık oluşu çocuğa görelilik açısından olumlu bir özellik olarak kabul edilebilir. Ancak duygu ifadelerinin sınırlılığı, anne çocuk diyaloguna yer verilmeyip yalnızca çocuğun hayallerine yer verilmesi anlatımı sınırlandırıcı bir öğe olarak değerlendirilebilir. Kağıttan şehir (Nazlı Tahvili) isimli kitapta karakter sayısının azlığı ve karakterin çocuk olması çocuğa görelilik açısından olumlu özellikler olarak değerlendirilebilir. Ancak çocuğun dış görünüşü çok ilgi çekici değildir. Bunun yanı sıra karakterle ilgili bilgiler sınırlıdır. Çocuğun neden tek başına bir mekanda sürekli kağıttan şekiller yaptığına ilişkin ipucu bulunmamaktadır. Ayrıca kitapta beden devinimleri ve jest ve mimiklerin sınırlı bir şekilde kullanılmasının anlatımı sınırlandırıcı öğeler olduğu söylenebilir. Vanessa'nın Yanındayım (Kerascoet-Marie Pommepuy-Sebastien Cosset) isimli kitapta ise karakterlerin çocuk olması çocuğa görelilik açısından önemli bir özellik olmakla birlikte mekanın ilköğretim sınıfı olması ve her sayfada birden fazla olaya yer verilmesi küçük okuyucular için anlama ve anlatmayı sınırlayıcı bir öğe olarak kabul edilebilir. Swain (2014)' e göre hareket özelliğinin

kullanılması sözcüksüz kitaplardaki sözcüklerin yokluğunu telafi edici bir unsurdur.

Bu çalışma kapsamında Ver Elini (Giuliano Ferri) sözcüksüz kitap 18 çocuğa uygulanmıştır. Sonuçlar çocukların anlatımda en az 8 en çok 23 cümle kurduklarını, cümlelerinde bağlaç kullandıklarını ve aynı nesneyi (tuğla) farklı şekillerde isimlendirdiklerini (*küp, tuğla, taş, duvar, kaya, buz, çakıl taşı, parça*) göstermektedir. Ayrıca çocukların çoğunun anlatımlarda özgün ifadeler kullandıkları anlaşılmıştır. Çocukların çoğunun anlatımlarında tuğla düştüğünde ve gittikçe açılan duvardan gözükken arka plan ayrıntılarından (bulutlar, gökyüzü, su, yeşillik) bahsetmediği ve karakterler arasındaki diyaloglara yer vermediği anlaşılmaktadır. Çocukların anlatımlarındaki hikaye planı incelendiğinde (başlangıç, olaylar, sonuç/çözüm) bir çocuk dışındaki çocukların tamamının öyküyü başlangıç, olaylar, sonuç/çözüm şeklinde anlattığı ortaya çıkmıştır. Ancak araştırmadan elde edilen bulgular sadece dört çocuğun hikayedeki karakteri tanımlayarak öyküye başladığı, çocukların çoğunun resmi isimlendirme şeklinde tanımlama yaptıkları ve ana karakterle ilgili ayrıntılı bilgi vermedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca çalışmaya katılan çocuklar hikayenin geçtiği mekanla ilgili herhangi bir tanımlama yapmamışlardır. Çocukların anlatımları az sayıda çocuğun gelişme bölümünde köprünün yapılmasını gerektirdiği anlaşılmaktadır. Öyküyü sonlandırmada ise çocukların öyküyü bitirirken üç farklı durum/olayı referans aldıkları anlaşılmaktadır. Bunlar köprünün yapılması, hayvanların buluşması ve köprüden karşıya geçmek şeklindedir. Yekeler ve Cengiz (2018)'in araştırmasında çocukların ayrıntı belirtmemekle birlikte çoğunlukla mekan tanımladıkları ortaya çıkmıştır. Çalışmada kullanılan kitapta yazar tarafından mekan ögesinin ayrıntılı olarak resmedilmesi, bizim çalışmamızda kullanılmış olan kitapta ise yazarın öykünün girişinde mekanla ilgili bilgi sunacak görsellere yer vermeyişi iki araştırmanın bulgularındaki farklılığa gerekçe olarak sunulabilir. Işıtan ve Doğan (2015) çocukların öyküdeki zaman, mekan yada olayla ilgili ayrıntıların yaşla birlikte artış gösterdiğini belirtmektedir. Yekeler ve Cengiz (2018) tarafından gerçekleştirilmiş araştırma bulguları okul öncesi dönem çocuklarının çoğunun yalnızca ana karakterin ismini belirttiklerini ve ana karaktere ilişkin çok az ayrıntı sunduklarını göstermektedir. İlkokul birinci sınıf çocukları ile yapılan bir çalışmada da çocukların resimli bir kitabı anlatırken daha çok tanımlama

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

düzeyinde cümle kurdukları ve kurulan cümlelerin ilgili sayfa ile sınırlı olduğu ortaya çıkmıştır (Koç, Yıldız ve Coşkun, 2015). Bu çalışmada çocuklar aynı yaş diliminde bulduklarından bu farkla ilgili bir bulgu bulunmamaktadır. Bu durum araştırmamızın bir sınırlılığı olarak kabul edilebilir. Araştırmalar çocukların resimli kitaplar hakkında konuşurken var olan bilgilerini kullandıklarını ve kitaptaki öğeleri (karakter, mekan, olay) kendi deneyimleri ile ilişkilendirdiklerini göstermektedir (Baird, Laugharne, MaagerØ, TØnnessen, 2016). Ayrıca sözcüksüz kitaplar görsel okuryazarlık becerisi gerektirmektedir (Gibbons, 1999). Görsel okuryazarlık yazılı metinlerden, görsel imgelerden ve tasarım öğelerinden anlam üretme süreci olup bireyler bu süreçte çeşitli bilişsel beceri ve stratejiler kullanmaktadır. Sözcüksüz kitaplardaki görsellerin anlamı çocuklar tarafından üretildiğinden bu kitaplardaki anlatımların çocukların bilişsel süreçleri hakkında ipucu sunduğu söylenebilir (Serafani, 2010; Serafani, 2014).

Bu çalışmada Ver Elini isimli kitabın uygulandığı çocuklar arasında ulaşılabilen ve gönüllü olan iki çocuğa (1 kız, 1 erkek) ek olarak farklı bir zamanda Şemsiye isimli sözcüksüz kitap uygulanmış ve çocukların anlatımlar genel olarak karşılaştırılmıştır. Bu uygulamalardan elde edilmiş olan sonuçlar çocuklardan birinin 30 (erkek çocuk) diğerinin (22) cümle kurduğu, kız çocuğun daha fazla bileşik cümle kullandığı ancak her iki çocuğun da birinci anlatımlarına göre bileşik cümle kullanımlarında artış olduğu ortaya çıkmıştır. Kendine özgü ifade kullanımında birinci kitaba oranla artış olduğu (pamuk bulutlar diyarı, kar tavşanı, baharatlı gece vb) anlaşılmaktadır. Her iki çocukta anlatımlarında hayvanların seslerini taklit etmiştir. Her iki çocukta hikayeyi giriş gelişme sonuç bölümü şeklinde anlatmış ve hikayeyi ana karakter ekseninde anlatmıştır. Ancak bu öyküde her iki çocuğun birinci öyküdeki anlatımlarında olduğu gibi karakterle diğer karakterler yada diğer karakterlerin kendi arasındaki diyaloglara yer vermemesi dikkat çekici bir bulgudur. Çocukların iki kitaptaki anlatımları kıyaslandığında Şemsiye isimli kitapta daha yaratıcı anlatım sergiledikleri söylenebilir.

Resimli öykü kitapları genel olarak öğretmen tarafından okunmaktadır. Bu nedenle bu kitapların çocukların alıcı dil becerilerine önemli katkısı olmakla birlikte ifade edici dil becerilerine katkısının sınırlı olduğu düşünülebilir. Buna

karşın çocuklara hikayeyi anlatan rolünü atfettikleri için sözcüksüz kitapların ifade edici dil becerisine daha çok katkı sağladığı söylenebilir. Resimli öykü kitaplarında çocuklar öğretmen tarafından anlatılan hikayeyi hatırlama ve sözel olarak ifade etme ile sınırlı iken, sözcüksüz kitapta çocuklar resimlerden öyküyü oluşturma ve oluşturdukları uygun sözcüklerle ifade etmek durumundadır. Bu nedenle sözcüksüz kitaplarda daha karmaşık zihinsel süreçlerin işe koşulduğu, çocuğun hayal dünyası, deneyimleri ve yaratıcı potansiyelinin etkisinin ön planda olduğu söylenebilir. Araştırmalar bu kitapların çocuklara hayal etme, kendi hikayelerini yaratma, dil ve ifade becerilerini artırma olanağı sağladığını göstermektedir (Yang, Cheng ve Chou, 2016).

Bazı çalışmalarda çocukların anlatımlarında kullandıkları isimlendirme, sözcük sayısı ve ayrıntıların (yer, zaman, karakter, olay) cinsiyet ve yaş değişkeni ile ilişkili olduğu saptanmıştır (Işıtan ve Doğan, 2015). Bu çalışmada çocuklar aynı yaş diliminde bulduklarından bu farkla ilgili bir bulgu bulunmamaktadır. Bu durum araştırmanın bir sınırlılığı olarak kabul edilebilir. Yapılacak araştırmalarda gerek aynı çocukların farklı yaş dilimlerindeki anlatımları gerekse farklı yaşlardaki çocukların anlatımlarının karşılaştırılmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Heilmann, Miller ve Dunaway (2010) çocukların kelime hazineleri ile anlatıyı düzenleme biçimleri arasında ilişki olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmada çocukların kelime hazineleri ile ilgili ölçme yapılmamıştır. Bu durum çalışmanın sınırlılığı olarak değerlendirilebilir. Yapılacak araştırmalarda çocukların kelime hazineleri ile anlatımları arasındaki ilişki araştırılabilir. Çocukların yaptıkları anlatımlarında olayı/problemi tanımlama yerine eylemlere (taşı taşıma) odaklanmaları araştırmadan elde edilmiş olan bir diğer bulgudur. Bu durum yazarın kitapta olayı yansıtmak görsellere yer vermemiş olması ile açıklanabilir. Örneğin: Fare düşen tuğlayı yerine koymak yerine neden taşıyor?, nereye taşıyor?, neden tüm duvarı taşıyorlar? kedi niçin ona yardım ediyor?, duvar tamamen açılmadan karşı taraftaki hayvanlarla ilişki var mıydı? Gibi soruların yanıtını oluşturan herhangi bir görsel bulunmamaktadır.

Ayrıca bu araştırmada aynı çocukların iki farklı kitaptaki anlatımları karşılaştırıldığında ayrıntıya yer verme, mekanı tanımlama, cümle sayısı ve niteliği gibi öğelerin farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Heilmann, Rojas, Iglæssias ve

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

Miller (2015) yaptıkları araştırmada çocukların dört farklı sözcüksüz kitaba ilişkin anlatımlarını incelemişler ve çocukların bir kitaptaki kelime üretiminin diğer kitaplardan fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu durum çocukların anlatımlarında kullandıkları öğelerin bireysel farklılıklarının yanı sıra anlatımda kullanılan sözcüksüz kitabın nitelikleri ile de ilişkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Ülkemizde yayın evleri tarafından ulaşılabilen telif yada çeviri sözcüksüz kitap sayısı sınırlı olmakla birlikte bu kitaplarda yazı olmaması web ortamından alınarak doğrudan kullanımına olanak sağlamaktadır. Bu araştırma ülkemizde yayın evlerinden edinilen on kitapla sınırlıdır. Yapılacak araştırmalarda farklı ülkelerde yayınlanmış sözcüksüz kitaplar incelenerek araştırmacıların, öğretmenlerin ve ailelerin dikkati bu kitaplara çekilebilir. Ayrıca farklı sözcüksüz kitaplar kullanılarak aynı çocukların farklı kitaplardaki anlatımları karşılaştırılabilir.

Kaynakça

Alabay, E. ve Yağan-Güder, S. (2018). Changing face of plays: A comparative research of childhood plays of older adults and plays of today's. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 7(1), 237-259.

Arizpe, E. (2013) 'Meaning-making from wordless (or nearly wordless) picturebooks: what educational research expects and what readers have to say.' *Cambridge Journal of Education*, 43(2),1-29.

Bailey, A. R. (2009). Early essentials: Developing and sustaining birth-kindergarten library collections. *Children and Libraries*, 7, (3), 17-20.

Baird, A., Laugharne, J., MaagerØ, E., & Tønnessen, E. S. (2016). Child readers and the worlds of the picture book. *Children's Literature in Education*, 47, 1-17.

Bosch, E., & Duran, T. (2009). OVNI: un álbum sin palabras que todos leemos de manera diferente. *AILIJ Anuario de Investigación de Literatura Infantil y Juvenil*, 7, 39-52.

Cameron, C. A., & Wang, M. (1999). Frog where are you? Children's narrative expression over the telephone. *Discourse Process*, 28(3), 217-236.

Chapparo-Moreno, L. J., Reali, F., & Maldonado-Carreno, C. (2017). Wordless picture books boost preschoolers' language production during shared reading. *Early Childhood Research Quarterly*, 40, 52-62.

Chou, M.J., & Cheng, J. C. (2015). Parent-child aesthetic shared reading with young children. *Universal Journal of Educational Research*, 3(11), 871-876.

Cieciersky, L., Nageldinger, J., Bintz, W., & Moore, S. D. (2016). New perspectives on picture books. *Athens Journal of Education*, X(Y), 1-14.

Creswell, J. W. (2014). *Nicel, nitel ve karma yöntem yaklaşımları: Araştırma deseni*. Ankara: Eğiten Kitap.

Çakmak-Güleç, H. ve Geçgel, H. (2006). *Çocuk Edebiyatı/ Okulöncesinde Edebiyat ve Kitap*. Ankara : Kök

Ergül, C. (2012). Language and narrative skills in young children with special health care needs. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 46, 63-80.

Fagerlie, A. M. (1978). Using wordless picture books with children. *Elementary English*, 52(1), 92-94.

Gibbons, J. (1999). Visual literacy and Picture books. *Teachers and Curriculum*, 3,51-57.

Gönen, M. ve Arı, M. (1989). Anaokuluna giden dört-beş yaş çocuklarına resimli kitaplarla yapılan eğitimin dil gelişimine etkisinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 1(13), 21-30.

Gönen, M., Uludağ, G., Fındık Tanrıbuyurdu, E. ve Tüfekçi, E. (2014). 0-3 yaş çocuklarına yönelik resimli çocuk kitaplarının özelliklerinin incelenmesi [The examination of children's picture books' features for 0-3-year-olds]. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 126-139

Heilmann, J., Miller, J. F., & Dunaway, C. (2010). Properties of the narrative scoring scheme using narrative retells in young school-age children. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 19, 154-166.

Heilmann, J., Rojas, R., Igléssias, A., & Miller, J. F. (2015). Clinical impact of wordless picture storybooks on bilingual narrative language production: A comparison of the 'Frog' stories. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 0(0), 1-7. DOI: 10.1111/1460-6984.1220

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

Houp, T. R. (2003). There and back again: A brief survey of wordless picturebooks. (Unpublished master thesis) University of Florida: United States.

Hu, R., & Commeyras, M. (2008). A case study: Emergent biliteracy in English and Chinese of a 5-year-old Chinese child with wordless picture books. *Reading Psychology*, 29, 1-30. DOI: 10.1080/02702710701260581.

Işıtan, S. ve Doğan, Ö. (2015). İlkokul 1.2. ve 3. sınıf öğrencilerinin öykü anlatma becerilerinin anlatı analizine dayalı olarak incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 40, 175-186. DOI:10.15390/EB.2015.2167

İpek-Yükselen, A. (2013). Okul öncesi çocuk kitaplarının tanıtımı. Mübaccel Gönen (Ed.) Çocuk edebiyatı içinde. (s.57-75). Ankara: Eğiten Kitap.

Jalongo, M. R., Dragich, D., Conrad, N. K., & Zhang, A. (2002). Using wordless picture books to support emergent literacy. *Early Childhood Education Journal*, 29, 167-177.

Knudsen-Lindauer, (1988). Wordless boks: An approach to visual literacy. *Children Literature in Education*, 19(3), 136-142.

Koç, K., Yıldız, S. ve Coşkun, R. (2015). Çocuklar resimli çocuk kitaplarındaki resimleri nasıl yorumluyor? Behiç ak'ın "uyurgezer fil" kitabı ile yapılan görsel okuma üzerine bir araştırma. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(4), 687-706.

Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (S Turan Çev.) Ankara: Nobel Yayıncılık.

Ögel-Balaban, H., & Hohenberger, A. (2015). The development of narrative skills in Turkishspeaking children: A complexity approach. G. Airenti, B.G. Bara ve G. Sandini (Ed.), Avrupa-Asya Pasifik Birleşmiş Bilişsel Bilimler Konferansı (4. Avrupa Bilişsel Bilimler Konferansı ve 10. Uluslararası Bilişsel Bilimler Konferansı) Bildiri Kitabı, 680-685, Torino, İtalya, 25-27 Eylül 2015

Pickert, S. M, & Chase, M.L. (1978). Story retelling: an informal technique for evaluating children's language. *The Reading Teacher*, 31 (5), 528-531.

Piştav-Akmeşe, P. (2015). Çocuklarda öykülemenin gelişimi ve dilin değerlendirilmesinde kullanımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 16(3), 293-305.

Postema, B. (2014). Following the pictures: wordless comics for children, *Journal of Graphic Novels and Comics*, 5(3), 311-322, DOI: 10.1080/21504857.2014.943541.

Serafani, F. (2010). Reading multimodal texts: Perceptual, structural and ideological perspectives. *Children's Literature in Education*, 41, 85-104. DOI 10.1007/s10583-010-9100-5.

Serafani, F. (2014). Exploring wordless Picture books. *The Reading Teacher*. 68(1), 24-26. DOI: 10.1002/trtr.1294.

Swain, J. H. (2014) Looking at a Wordless Picture Book: Quentin Blake's Clown. *New Review of Children's Literature and Librarianship*, 20(2), 81-99, DOI: 10.1080/13614541.2014.863657

Temizyürek, F., Şahbaz, N.K. ve Gürel, Z. (2016). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem.

Tüfekçi-Can, D. (2014). *Çocuk edebiyatı: Kuramsal yaklaşım*. Ankara: Eğitim Kitapevi.

Tüfekçi-Can, D. (2014). *Çocuk edebiyatına giriş*. Konya: Eğitim Yayınevi.

Yang, C.-H., Cheng, J.-C., & Chou, M.-J. (2016). Empowering children's creativity with the instruction of wordless picture boks. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 4(7), 1-16.

Yekeler, A. D. ve Cengiz, Ö. (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının sözsüz kitap anlatımlarında hikaye elementlerinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 13(19), 1935-1952.

Yu, X (2012). Exploring visual perception and Children's interpretations of Picture boks. *Library information Science Research*. 34, 292-299.

Araştırmada kullanılan sözcüksüz kitaplar

Barroux, B. (2015). *Nerede Bu Fil*. İstanbul: Sev Yayıncılık

Barroux, B. (2016). *Nerede Bu Deniz Yıldızı*. İstanbul: Sev Yayıncılık

Ferri, G (2018). *Ver Elini*. İstanbul: Meav Yayıncılık

Kerascot (2018). *Vanessa'n Yanındayım*. Sev Yayıncılık

Lee, S. (2017). *Dalga*. İstanbul: Meav Yayıncılık.

Lee, S. (2018). *Gölge*. İstanbul: Meav Yayıncılık.

Nolan, D. (2018). *Büyük Orman Avcıları*. İstanbul: ABM Yayın evi

Sözcüksüz Kitapların Niteliğinin ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sözcüksüz Kitap Anlatımlarının İncelenmesi

- Schubert, I.D. (2018). *Şemsiye*. İstanbul: Kuraldışı Çocuk.
Tahvili, N (2015). *Kağıttan Şehir*. İstanbul: Sev Yayıncılık
Üçbaşaran, D. (2018). *Annemin İçindeki Ses*. İstanbul: Hep Kitap.